

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนา ชาชาติไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากพระพุทธศาสนา (ดวงทิพย์ โรจน์ศิริการ, 2548 : 1) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ศาสตราจารย์แมกซ์เวลล์ ซัมเมอร์วิลล์ (Maxwell Sommerville) จากมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกา ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทย แลพบเอเชีย และมายังดินแดนสยาม ได้พบเห็นสิ่งต่างๆ มากมายเกี่ยวกับสังคมไทยในสมัยนั้น จึงได้บันทึกไว้เป็นหนังสือชื่อ สยามริมฝั่งเจ้าพระยา (Siam on the Meinam from the Gulf to Ayuthia) ตอนหนึ่งว่า “ชาวสยามเป็นชนชาติที่ดูมีความสุข พอใจในสิ่งที่ตัวเองมีอยู่ และมีอุปนิสัยที่เรียบง่าย รู้จักประมาณตน และไม่ต้องการสิ่งใดๆ เกินฐานะ” (ธนภณ สมหวัง, 2547 : 19) ภาพแห่งความเป็นผู้มีอุปนิสัยที่เรียบง่าย รู้จักประมาณ และความไม่ต้องการสิ่งใดๆ เกินฐานะของคนไทยนี้ คงเป็นคุณลักษณะที่สืบเนื่องมานานในนิสัยของคนไทย ที่ได้รับการปลูกฝัง และสั่งสมกันมาในวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้จากการที่คนไทยเป็นคนที่มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ และขี้มง่าย

ต่อมาเมื่อสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่ยุคการพัฒนาประเทศตามอารยธรรมตะวันตก โดยการกำหนดให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งขึ้น ในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลในยุคนั้นได้เร่งรัดพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าด้วยมาตรการต่างๆ และสิ่งหนึ่งที่รัฐบาลในยุคนั้นเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความเจริญของประเทศอย่างรวดเร็ว คือ การกระตุ้นให้ประชาชนมีความอยากมากๆ เช่นอยากมีฐานะ และอยากมีสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น รัฐบาลจึงมีคำขวัญออกมาว่า “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข” และ “ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคพาให้สุขสมบูรณ์” (เรื่องเดียวกัน, 2547 : 19)

ฐานความคิดในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในยุคนั้น คือการมองว่า ถ้าประชาชนมีความมั่งคั่งน้อยสันโดษ ไม่ขวนขวาย และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ประเทศชาติย่อมไม่เจริญก้าวหน้า จึงได้มีสาส์นขอความร่วมมือไปยังคณะสงฆ์ไม่ให้สอนหลักธรรมเรื่องความสันโดษ เพราะเป็นการขัดขวางไม่เกื้อกูลต่อนโยบายการพัฒนาประเทศ ดังความตอนหนึ่งว่า

นี้เป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและกระผมเองร้องขอ เพราะเหตุว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ทุกทาง ที่สามารถจะเลือกเอามาสอนหรืออุทิศใจให้คนประพฤติปฏิบัติ มีคำสอนให้คนมักน้อยสันโดษ ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร อย่างที่เคยสอนกันว่า ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย ตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ คำสอนอย่างนี้อาจจะเหมาะสำหรับกาลสมัยหนึ่ง แต่จะไม่เหมาะสำหรับสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการขวนขวายความก้าวหน้า (จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์, 2503 : 580)

แต่นั้นมา “สันโดษ” เป็นหลักธรรมที่ถูกกลืนและเหมินเฉยมาโดยตลอด การนำหลักสันโดษมาใช้เพื่อพัฒนาสังคมเป็นสิ่งที่ถูกมองข้ามไปโดยปริยายในยุคสมัยนั้น แต่เมื่อมีการศึกษาถึงหลักสันโดษอย่างจริงจังพบว่าสันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (พุทธทาสภิกขุ, 2541 : 2) ในทางตรงกันข้ามยังมีประโยชน์ในการนำมาใช้เพื่อพัฒนาได้อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่า ความสันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่เหมาะสมแก่การนำมาปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติ หัวใจของผู้มีความสันโดษเท่านั้นจึงเหมาะแก่การปลูกฝังคุณธรรมอื่นๆ และคนที่มีความสันโดษเท่านั้น จึงจะทำความดีได้ยั่งยืนมั่นคง ที่สังคมพัฒนาไปได้ช้า เพราะคนขาดสันโดษ ไม่ใช่เพราะคนมีสันโดษ วิธีการสร้างความก้าวหน้าต้องเริ่มต้นด้วยการรู้จักพอกับสิ่งที่ตนมีอยู่และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ไม่ทะเยอทะยานจนเกิดเหตุ

จากความเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านความเชื่อ ค่านิยม ที่มุ่งเน้นไปทางด้านวัตถุมากกว่าคุณค่าด้านจิตใจ จึงทำให้สังคมไทยปัจจุบัน มีปัญหาด้านต่างๆ ตามมา สาเหตุหนึ่งเกิดจากการขาดหลักธรรมมาปฏิบัติประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สังเกตได้จากปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหายาเสพติดในสถานศึกษา ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร เป็นต้น

ปัญหาที่ถือว่ามีความสำคัญไม่แพ้กันคือ ปัญหาพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดของเด็กไทย จนเป็นที่มาของคำจำกัดความว่า “ซื้อมา-ขายไป-ใช้เหลก-แตก่วน” นั่นคือ เด็กในสังคมมีพฤติกรรมบริโภคนิยม และวัตถุนิยม (สรรพสิทธิ์ คุ้มทรัพย์ประพันธ์ และสุจิตรา แก้วสินวล, 2547 : 45) ทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับเด็กที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นความหวังของครอบครัว และเป็นอนาคตที่สำคัญของประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้การอบรมปลูกฝังคุณธรรมเรื่องของความไม่พุ่มพวย ความพอเพียง และความสันโดษให้แก่เด็กจึงไม่ได้เป็นเพียงงานที่ควรทำ แต่นับเป็นงานที่สำคัญ และมีความจำเป็นต้องจัดทำอย่างรีบด่วน

เพราะฉะนั้น การปลูกฝังเรื่องความสันโดษจึงควรเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กเป็นต้นไป เพราะถือว่าวัยเด็กเป็นวัยเริ่มต้น เพื่อที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2543 : 144) ดังคำขวัญที่ว่า “เด็กในวันนี้ คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” (นภเนตร ธรรมบวร, 2533 : 4) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่หลายฝ่ายต้องช่วยกันหาวิธีการพัฒนาเด็ก ซึ่งวิธีการที่สำคัญประการหนึ่ง คือการนำเด็กเข้าสู่การพัฒนาตนตามแนวพุทธธรรม เพราะว่าการที่เด็กจะมีคุณภาพนั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมาจากบ่อเกิดที่สำคัญคือหลักพระศาสนา (พระธรรมปิฎก, 2539 : 8)

ปัจจุบันยังไม่ทราบผลเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องความสันโดษในกลุ่มเด็ก ทั้งที่สองในสามของประชากรทั่วประเทศเป็นวัยเด็ก (กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2525 : 1) และเป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ง่ายกว่าวัยอื่น ๆ การปลูกฝังเรื่องความสันโดษโดยผ่านกิจกรรมการเข้าค่ายคุณธรรม นับเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการสร้างความเข้าใจเรื่องความสันโดษขึ้นในกลุ่มเด็ก และพัฒนาก่อให้เกิดการนำหลักความสันโดษไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นระบบต่อไปได้ในอนาคต

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาเห็นว่าความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องความสันโดษเป็นเรื่องสำคัญ และต้องการทราบว่าเด็กกลุ่มหนึ่งซึ่งมาจากหลายโรงเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรมของศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา มีความเข้าใจเรื่องความสันโดษ และดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง ภายใต้กรอบแนวคิดของหลักสันโดษเพียงใด จึงมีความประสงค์ทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อหาคำตอบในประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์ในการนำมาปรับประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรม ตามโครงการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จากการศึกษาค้นคว้า พบผลงานที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมเรื่องความสันโดษ ดังนี้

พระศาสนโสภณ (2515) ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “คำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย เรื่องพระพุทธศาสนากับสังคมไทย” โดยอธิบายถึงความสันโดษไว้ว่า สันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่ได้มีผู้กล่าวกันมากทั้งในทางสนับสนุน คือ ส่งเสริมให้ปฏิบัติกัน และค้าน คือ แสดงว่าไม่ควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติ เพราะเห็นว่าเป็นเครื่องขัดขวางความเจริญก้าวหน้า ผู้ที่ต้องการทราบเกี่ยวกับความสันโดษก็มีมาก โดยความหมายแล้ว ก็คือ ความยินดี ความพอใจด้วยของของตน ความพอใจด้วยของที่มีอยู่ ความยินดีโดยสม่ำเสมอ โดยจุดมุ่งหมายของสันโดษก็คือความไม่โลภมุ่งหมายเพื่อการละบาปธรรม เป็นต้น

คุณของสันโดษตามพุทธภาษิตได้ตรัสไว้ว่า “สันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง” หมายความว่า เพราะทำให้จิตใจรู้จักกับความมั่งมี จิตใจที่ขาดสันโดษประกอบด้วยความกระหายในสิ่งต่างๆ ย่อมรู้สึกว่าเขาขาดแคลนอยู่เสมอ แต่เมื่อมีสันโดษจึงเกิดความมั่งมีและมีความสุข เพราะจะมีความอึด ความพอ ความเต็ม ฉะนั้น สันโดษนี้เองจึงเป็นตัวทรัพย์ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง สันโดษอาจแยกออกได้เป็น สันโดษในความคิด สันโดษในการรับ และสันโดษในการบริโภค เป็นต้น

พระโสณคณารักษ์ (ระแบบ จูติญาณ) (2525) ได้กล่าวถึง ความสันโดษ ไว้ในหนังสือ “ข้อข้องใจผู้ไฝ่ธรรม” ว่า สันโดษเมื่อกล่าวโดยสรุปมีดังนี้

- 1) ขณาสันโดษ ยินดีตามที่ได้ ยินดีตามที่พึงได้ คือ ตนได้สิ่งใดมา หรือเพียรหาสิ่งใดมาได้ เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหนก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่คิดใจอยากได้สิ่งอื่น ไม่เคียดรื้อนกระวนกระวายกับสิ่งที่ตนไม่ได้
- 2) ขณาสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตน หากมีหรือได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกำลังร่างกายหรือสุขภาพ เช่น ภิกษุได้อาหารบิณฑบาตที่แสดงต่อโรคของตนหรือเกินกำลังการบริโภคใช้สอย ก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า แต่พึงให้เป็นทานต่อไป
- 3) ขณาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ ยินดีตามที่เหมาะสมกับตน อันสมควรแก่ฐานะ ฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุไม่ปรารถนาสิ่งของอันไม่สมควรแก่ฐานะของตน อาทิเช่น ภิกษุบางรูปได้ปัจจัยสี่ที่มีค่ามาก เห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแก่ผู้อื่น ก็นำไปมอบให้แก่ท่านผู้นั้น ตนเองใช้สอยแต่สิ่งของพอประมาณ เป็นต้น

ประโยชน์ สังกสิน (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาดนตามแนวคำสอนในมงคลสูตร” พบว่าในคัมภีร์มัจฉกัตถกปิณี ได้แสดงถึงลักษณะของความสันโดษ มีใจความว่า บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สันโดษ เพราะยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้สันโดษ เพราะยินดีด้วยปัจจัยของตน ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ และยินดีโดยสม่ำเสมอ ชื่อว่าเป็นผู้สันโดษ ภิกษุยินดีอยู่ด้วยปัจจัย 4 นั้น ไม่ปรารถนาปัจจัยอื่นไปจากปัจจัยนั้น ละความเป็นคนมักมากเสีย ชื่อว่าเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยที่มีอยู่ ภิกษุละความยินดีและยินร้าย มีความสม่ำเสมอในอารมณ์ทั้งปวงชื่อว่าเป็นผู้สันโดษโดยสม่ำเสมอ การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีความสันโดษหมายความว่า ให้บุคคลเป็นผู้มีความยินดี พอใจกับของของตน คือให้เป็นผู้รู้จักพอ รู้จักประมาณ โดยผู้ที่จัดว่ามีความสันโดษนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการดังนี้

1) ยินดีกับของของตน ยินดีกับสิ่งที่ตนมีอยู่แล้ว เช่น ยินดีกับภรรยาของตน ยินดีกับตำแหน่งหน้าที่การงานของตน เป็นต้น แม้สิ่งเหล่านี้อาจจะมีความบกพร่องบางอย่างก็ค่อย ๆ ปรับปรุงแก้ไข ไม่คิดไปแย่งชิงของของคนอื่นมาเป็นของตน

2) การยินดีกับสิ่งที่ได้มา หมายถึง การยินดีในส่วนที่ตนได้รับมา คือ เมื่อบุคคลทำการสิ่งใด เมื่อได้ทุ่มเทสติปัญญาความสามารถอย่างเต็มที่แล้ว ได้ผลออกมาเท่าใด ก็พอใจกับผลอันนั้น แม้อาจจะยังไม่ได้ดังตามที่ตั้งใจไว้ก็ไม่กระวนกระวายเป็นทุกข์ จนถึงขั้นทำการทุจริตเพื่อให้ได้สมปรารถนา

3) การยินดีโดยมีใจสม่ำเสมอ หมายถึง การที่บุคคลควรมีใจหนักแน่น ไม่รู้สึกดีใจจนเกินไป เมื่อได้สมความปรารถนาและไม่เสียใจจนเกินไป เมื่อต้องประสบกับความผิดหวัง สำหรับสิ่งที่คนทั่วไปมักจะไม่รู้จักพอหรือไม่รู้จักประมาณ ได้แก่ อำนาจวาสนา ทรัพย์สมบัติ อาหาร และกามคุณ ซึ่งวิธีในการสร้างความสุข สร้างความเจริญก้าวหน้านั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการรู้จักพอใจในสิ่งที่ตัวมีอยู่เป็นอยู่ แล้วพยายามทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ไม่ควรไขว่คว้าทะเยอทะยานจนเกินพอดี หรือบุคคลตั้งใจทำหน้าที่ให้ดีที่สุดแล้วความสุขความเจริญก้าวหน้าก็จะเกิดขึ้นเอง

อานิสงส์ของการมีความสันโดษโดยนั้นมีหลายประการ เช่น ทำให้ตัดกังวลต่าง ๆ เสียได้ ทำให้ออกห่างอกุศลกรรม ทำให้มีความสบายกายสบายใจ ทำให้มีกำลังใจสูงเมื่อรู้ว่าสิ่งใดไม่ดีก็ไม่ฝืนทำ ทำให้มีความเจริญก้าวหน้า ทำให้มีโอกาสกระทำความดี ๆ ยิ่งขึ้นไป เป็นต้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงสอนว่า “การมีความสันโดษเป็นมงคลอันสูงสุด”

พันตรี จวน วรรณจันทร์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “มงคลสูตร: หลักการพัฒนาชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามหลักความสันโดษสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มุ่งพัฒนาคนโดยยึดแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ซึ่งพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดในพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พระราชดำริในเรื่องเศรษฐกิจจึงอิงอาศัยคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยพระองค์ได้ทรงขยายความของคำว่า “พอเพียง” เมื่อเดือนธันวาคม 2540 ว่า คำว่า “พอเพียง” พอมีพอกิน แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าประเทศพอกมีพอกินก็ยิ่งดี พระองค์ทรงเปรียบเทียบคำว่า “พอเพียง” กับคำในภาษาอังกฤษว่า Self-sufficiency หมายถึงผลิตอะไรมี พอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอขยืมคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นไปตามที่เขาเรียกว่า “ยืนบนขาตนเอง” แต่ว่าพอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่า “พอ” ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการมันก็มี ความโลภน้อยก็เบียดเบียนผู้อื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง

หมายความว่าพอประมาณ ชื่อดังไม่โลภอย่างมากคนเราก็คือเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะ มีของหรูหราก็ได้แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณ พุคาก็พอเพียง ทำอะไรก็ พอเพียงปฏิบัติงานก็พอเพียง”

พระบรมราโชวาทนี้ได้ส่งเสริมให้ประชาคมไทย ตระหนักในคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งจะมีประโยชน์กับประเทศไทยและชาวโลก ในโลกปัจจุบันว่าชาติด้านเมืองจะฟื้นตัวมั่นคงยั่งยืน ได้ทางเศรษฐกิจ ก็ด้วยการศึกษาปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเศรษฐกิจที่ สามารถตั้งตนเองได้ ตั้งอยู่บนความพอดี พอประมาณ (มัตตัญญูตา) พอใจในสิ่งที่ตนมี (สันตุฏฐิ)

อุบลรัตน์ ขุนทอง (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักความสันโดษกับหลัก เศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่า หลักสันโดษเป็นหลักสำหรับแก้ปัญหาภายใน คือ จิตปัญญา และแก้ปัญหาภายนอก คือ เศรษฐกิจ ให้ทุกคนรู้จักพอดี ความเหมาะสมโดยปริมาณ รู้จักพอดีโดย คุณภาพและรู้จักพอดีโดยธรรม เป็นการสร้างจิตสำนึกให้แกทุกคนเสียก่อน เริ่มต้นแก้ปัญหาจาก ภายในมาสู่ภายนอก และคำนึงถึงเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นที่ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ และช่วยกันแก้ที่เหตุ ปัจจัยเหล่านั้น จึงจะเป็นการแก้ที่ถูกวิธี พระพุทธศาสนานี้ให้แก้ปัญหาคือเหตุปัจจัย โดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่า

1) หลักสันโดษในพระพุทธศาสนาเมื่อศึกษาให้เข้าใจถูกต้องและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จะเป็นปัจจัยให้เกิดความก้าวหน้าในชีวิตเพราะสันโดษทำให้เกิดความสุขในชีวิต และทำให้ประสบ ความสำเร็จ และหลักสันโดษเป็นหลักการหนึ่งที่จะทำให้ความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา

2) เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความสันโดษ คือความ พอใจในหน้าที่ของตน ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ตามกำลังความสามารถและโดยชอบธรรม ความสำเร็จจะเกิดแก่ตนเองและรู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อผู้อื่นด้วยเมตตาจิต ความสุข ความสงบ จะเกิดทั้งแก่คนและสังคมโดยรวม

3) ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ประเทศไทยในประเทศไทยมีปัญหา ด้าน เศรษฐกิจที่สะสมมานาน การบริหารในระบบเศรษฐกิจเกิดความผิดพลาดเช่น กรณีเงินเฟ้อ เป็นต้น สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนโดยทั่วไป คนในสังคมไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน หลักความสันโดษเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลทุกสาขาอาชีพ มีส่วนช่วย ส่งเสริมสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าของคนในสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ตกต่ำในปัจจุบันนี้ได้ ทุกระดับ

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ความสันโดษ หมายถึง การที่บุคคล รู้จักยินดี และพอใจในสิ่งของของตน โดยไม่ต้องการสิ่งของๆ ผู้อื่น ความสันโดษนั้นมี 3 ประการ

คือ (1) ขณาลกสันโดษ (2) ขณพลสันโดษ และ(3) ขณสารูปปสันโดษ ความสันโดษเป็น
 หลักธรรมที่จำเป็นข้อหนึ่งสำหรับทุกคน ไม่ว่าในยุคสมัยใดก็ตาม ยิ่งในปัจจุบันที่โลกมีความเจริญ
 ทางด้านวัตถุมากกว่าในอดีต ทั้งด้านสิ่งก่อสร้าง การคมนาคม เศรษฐกิจ การศึกษา ตลอดจน
 วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้บุคคลหลงใหลอยู่กับกระแสของวัตถุนิยม

ในสถานการณ์เช่นนี้ ความสันโดษยังมีความจำเป็นมากขึ้นสำหรับทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับ
 ผลการวิจัยของประโชชน์ สังกิ้น “เรื่องการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาตนตามแนวคำสอน
 ในมงคลสูตร พบว่า สันโดษมีใจความสำคัญ คือ บุคคลเป็นผู้สันโดษ เพราะยินดีด้วยปัจจัยตามที่
 ได้มา ยินดีด้วยปัจจัยของตน ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ และยินดีโดยสม่ำเสมอ ซึ่งลักษณะของสันโดษ
 ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันตรีจวน วรรณจันทร์ เรื่อง “มงคลสูตร : หลักการพัฒนา
 ชีวิต” พบว่าการปฏิบัติตามหลักความสันโดษ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 ฉบับที่ 9 โดยมุ่งพัฒนาคนโดยยึดแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา
 ของอุบลรัตน์ ขุนทอง เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักความสันโดษกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง”
 พบว่า สันโดษเป็นหลักสำหรับแก้ปัญหาภายใน คือ จิตใจ และแก้ปัญหาภายนอก คือ เศรษฐกิจ และ
 สังคม อันเป็นการแก้ปัญหาจากภายในนั้นตรงกับหลักการในพระพุทธศาสนา คือ มุ่งเน้นการเจริญสติ
 เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหามาจากภายในของตน เป็นการแก้ปัญหาที่ถูกจุด เพราะเป็นการขัดเกลาจิตใจให้หมด
 ไปจากจิตใจ

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับ
 มัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรมของ ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
 ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนา
 ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เข้าค่ายคุณธรรมก่อน และหลังการเข้าอบรม

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบความเข้าใจเรื่องความสันโดษในพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของ
 นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้อย่างถูกต้อง

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

1.ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาเรื่องความสนใจโดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและเอกสารวิชาการต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

1.2 ศึกษาความเข้าใจเรื่องความสนใจของนักเรียนผู้เข้าค่ายคุณธรรมศูนย์บริการวิชาการมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

2.ขอบเขตด้านประชากรและสถานที่

ศึกษาเฉพาะกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับมัธยมที่เข้ารับการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมของศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา โดยศึกษา ณ ศูนย์อุทยานธรรม ของมูลนิธิกลุ่มศรัทธาธรรม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ จำนวน 150 คน

1.6 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย คือ

1.การเก็บและรวบรวมข้อมูลเรื่องความสนใจ โดยจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารทางด้านวิชาการต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยใช้วิธีการอ่าน ศึกษา ค้นคว้า แล้วนำมารวบรวมให้เป็นหมวดหมู่

2.การศึกษความเข้าใจเรื่องความสนใจของผู้เข้าค่ายคุณธรรม ศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ สร้างขึ้นให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้มาตรวัดประมาณค่าของ ไคเคิร์ตสเกล (Likert's scale) ทดสอบความตรงของเนื้อหาด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบ จากนั้นนำแบบสอบถามมาทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เข้าค่ายคุณธรรมจำนวน 30 คน แล้วนำแบบสอบถามดังกล่าว มาทดสอบหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ด้วยการหาค่าสหสัมพันธ์ของคอรีนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยให้ค่าสหสัมพันธ์ไม่ต่ำกว่า 0.80 โดยใช้สถิติ T-Dependence ประเมินค่าความเข้าใจก่อน และหลังการอบรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานไว้ ดังนี้

1.ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 150 คน กับผู้เข้าค่ายคุณธรรมของศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

2. ผู้ศึกษาคำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันเวลาที่จัดการอบรม
3. นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อน และการสูญหายของข้อมูล
4. ข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาวิเคราะห์ แปลผล สรุป และเขียนรายงานผลการศึกษา

สถิติที่ใช้ในการศึกษา

ผู้ศึกษาสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการ เจาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นวิธีการสุ่มแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability) ดังนั้น จึงใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ด้วยการหาค่าร้อยละ, ค่าเฉลี่ย, และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์

สมมติฐานการศึกษา

1. ผู้เข้าค่ายคุณธรรมหลังเข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจเรื่องความสันโดษมากกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม
2. ความแตกต่างในเพศ วัย และระดับการศึกษามีผลต่อความเข้าใจเรื่อง ความสันโดษต่างกัน

1.7 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

1. ความเข้าใจ หมายถึง การรับรู้ในความหมายของคำว่า สันโดษ และสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข
2. สันโดษ หมายถึง ความยินดี พอใจ อิ่มใจ สุขใจ กับสิ่งที่ตนมีอยู่
3. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา คือ นักเรียนระดับมัธยมที่เข้ารับการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมของศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ณ ค่ายคุณธรรมวัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

1.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา

